

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

Ł

M

N

O

P

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

Nr

LUBUSKIE

3364

1. Obiekt

ZESPÓŁ FOLWARCZNY - Fütterei Vorwerk

2. Czas powstania

2 poł. XIX w.

3. Miejscowość

CHEŁMEK

4. Adres

Chelmek 1
67-108 Lubięcín
nr dz.

5. Przynależność administracyjna

województwo zielonogórskie

gmina Nowa Sól pow. NOWA SÓL

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Kolmchen, Futterei

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo zielonogórskie

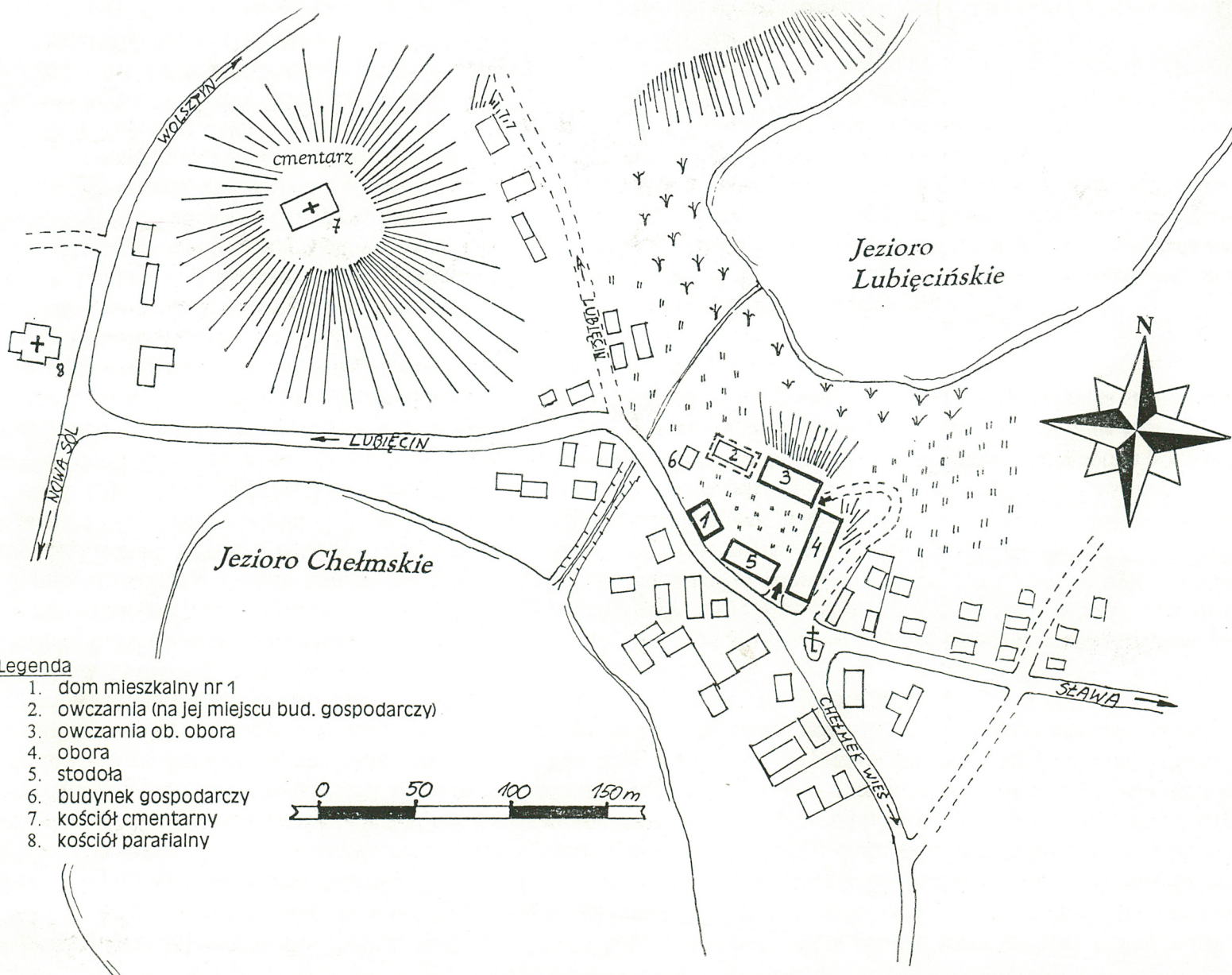
powiat Nowa Sól

8. Właściciel i jego adres

AWRSP OT / Zielona Góra
ul. Podgórna 9 b

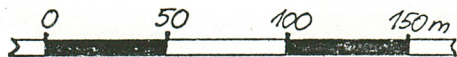
9. Użytkownik i jego adres
Gospodarstwo Rolne Skarbu
Państwa w Swarzynicach
66-133 Klenica - tymczasowy zarząd

10. Rejestr zabytków

Legenda

1. dom mieszkalny nr 1
2. owczarnia (na jej miejscu bud. gospodarczy)
3. owczarnia ob. obora
4. obora
5. stodoła
6. budynek gospodarczy
7. kościół cmentarny
8. kościół parafialny

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

Najstarsze wzmianki dotyczące Chełmka pochodzą z XVI w. kiedy to prawdopodobnie w południowej części wsi powstała rezydencja rycerska. W pierwszej połowie XVIII w. własność rodziny von Kottwitz. 19.X.1758 Adam Melchior von Kottwitz sprzedaje Chełmek (Kölmchen) za 52 500 talarów księciu Carolath-Beuthen Hansowi Carlowi z Siedliska. Kolejny właściciel z tej rodziny ks. Friedrich Johann Carl po dokupieniu w 1764 r. Lubięcina, Buczkowa i Pyrnika, utworzył w Chełmku centrum administracyjne nowopowstałego klucza majątków (Herrschaft Kölmchen). Kolejnymi właścicielami wsi byli książęta Carolath-Beuthen: Heinrich Carl Erdmann w latach 1791-1798 i Wilhelm Philipp Ferdinand w latach 1798-1820. Po śmierci tego ostatniego w 1820 r. dobra Chełmek wraz z Lubięcinem, Buczkowem i Pyrnikiem przeszły na jego syna - księcia Louisa von Carolath, który ożenił się z Adelheid, swoją najbliższą kuzynką, córką stryja - księcia Heinricha Carla Wilhelma Carolath-Beuthen z Siedliska. Po jej śmierci w 1841 r. Louis v.C. sprzedaje wszystkie majątki za 220 000 talarów Karłowi Heinrichowi Gemershausen, kupcowi z Głogowa. Ten pozostaje właścicielem do 1843 r., kiedy to sprzedaje majątki za 276 000 talarów księżnej Acerenzy Pignatelli z domu książęcego Curland-Sagan. Z 1840 r. pochodzi informacja o pożarze folwarku zlokalizowanego przy rezydencji w południowej części wsi, który nie został odbudowany. W jego miejsce powstał nowy Adelheidshof (Helenówek), lokowany poza wsią w 1841 r. Ponadto w skład majątku wchodziły folwarki Fütterei (z owczarnią na 2000 sztuk), Köhlerei(Okopiec) i Sabinengrund (Radostowice).

ciąg dalszy załącznik nr 1

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Wieś Chełmek położona jest w pobliżu szosy łączącej Wolsztyn (ok. 35 km na pn-wsch.) z Nową Solą (ok. 20 km na pd-zach.), przy jej skrzyżowaniu z drogą do Sławy (ok. 16 km na wschód); najbliższą miejscowością jest graniczący z Ch. bezpośrednio od północy Lubięcin. Zabudowa wsi o charakterze ulicówki rozciągnięta wzdłuż drogi spinającej północną i południową część wsi, położona na wschodnim brzegu jeziora Chełmskiego; od północy jezioro Lubięcińskie; Nad północną częścią wsi dominuje położone w Lubięcinie, wzgórze cmentarne z kościołem(7) na szczycie. Zespół folwarczny położony u północnego krańca wsi, na przesmyku pomiędzy jeziorami, kilkadziesiąt metrów od jeziora Lubięcińskiego, na jego wysokim, południowym brzegu; zachodnią granicę zespołu wyznacza kanał łączący jeziora, południową i wschodnią drogi.

Kompozycja

Zespół folwarczny złożony jest z jednej części w postaci założonego na planie trapezu *podwórza gospodarczego*, o dłuższej osi pn-zach./pd-wsch.. Wjazdy na podwórze zlokalizowane od południa pomiędzy stodołą(5) i oborą(4) oraz od północy pomiędzy owczarnią, oborą(3) a oborą(4); we wjeździe południowym (głównym) współczesna brama metalowa. Zabudowę podwórza stanowią: od pn-wsch. - współczesny budynek gospodarczy na miejscu nieistniejącej *owczarni*(2) i dawna *owczarnia*, *obora*(3); od pd-zach. - *dom mieszkalny nr 1*(1) i *stodoła*(5); od wschodu - *obora*(4); w zachodniej części podwórza stoi mały współczesny budynek gospodarczy(6). Z wnętrza podwórza wybiega oś widokowa na dominujące nad okolicą wzgórze z kościołem cmentarnym(7) na szczycie. Podłoga podwórza trawiasta, płaska. Teren na północ od owczarni, obory(3) i obory(4) opada stromo w kierunku jeziora. Wnętrza o typie architektoniczno-krajobrazowym.

Architektura

Wykaz zachowanych obiektów zespołu:

1. dom mieszkalny nr 1 (1) - z cegły ceramicznej, otynkowany; stropy belkowe drewniane z podsufitką, konstrukcja dachu krokwiowo-jętkowa; dachówka ceramiczna karpiówka; posadzki ceglane i drewniane podłogi; schody drewniane policzkowe, zabiegowe; okna prostokątne, drewniane, 2-skrzydłowe, ościeżnicowe i skrzynkowe; rzut na planie prostokąta; jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony z poddaszem; elewacje bez detalu, symetryczne.
2. owczarnia(2) - przebudowana na oborę, ob. nieużytkowana - z cegły ceramicznej, strop drewniany na podciągach i słupach, w piwnicy ceglana kolebka; konstrukcja dachu drewniana; dachówka ceramiczna karpiówka; na planie prostokąta; jednokondygnacyjny, częściowo podpiwniczony z poddaszem; wnętrza i elewacje całkowicie przebudowane.
3. obora(4) - ob. nieużytkowana; z cegły ceramicznej, otynkowana; strop belkowy drewniany, nagi na podciągach i słupach drewnianych; konstrukcja dachu drewniana; dachówka ceramiczna karpiówka; posadzki betonowe; pierwotne okna w kształcie prostokąta, sklepienie półkolistkie, metalowe, wielokwaterowe; na planie prostokąta, jednokondygnacyjna z poddaszem, elewacje bez detalu.

ciąg dalszy załącznik nr 1

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
---	podwórze - ok. 1 ha	folwark pomocniczy	budynki nieużytkowane
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
Po 1945 r. na terenie zespołu nie prowadzono udokumentowanych prac budowlanych i konserwatorskich. Rozebrany został budynek owczarni(2), na jego miejscu wybudowano nowy bud. gospodarczy i kolejny w jego pobliżu.		Układ przestrzenny zespołu zachowany dobrze; istnieje większość powstałych przed 1945 r. budynków, rozebrana została jedynie owczarnia(2).	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
		Zagospodarowanie nieużytkowanych obiektów (do końca b.r. przewidywane jest rozstrzygnięcie przetargu na dzierżawę zespołu).	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst M. Sawicka, P. Pietrzak 12.1996

plany, rysunki M. Sawicka, P. Pietrzak 12.1996

zdjęcia fotogr. M. Sawicka, P. Pietrzak 12.1996

miejsce przechowywania negatywów Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

*Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie
przepisów prawa autorskiego!*

22. Bibliografia

- Heller O., Der Freistadter Kreis, Freistadt 1844;
- Knie J.G., Alphabetisch = statistisch = topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orten der königlichen preussische Provinz Schlesien, Breslau u. Oppeln 1845;
- Schlesisches Güter-Adressbuch, Breslau 1886, 1891, 1898, 1912, 1926, 1937;
- Heimatbuch des Kreises Freystadt, opr. A. Schiller, Beuthen 1925;
- Kowalski S., Zabytki województwa zielonogórskiego, Zielona Góra 1987;

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (data, nazwisko wypełniającego)

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsca przechowywania, sygnatury)

- mapa topograficzna w skali 1:25000, ark. Liebenzig, wyd. 1894 i 1940;
- mapa topograficzna w skali 1:100000, WIG 1943;

27. Załączniki

wkładek -4

WSPÓLFINANSOWANE PRZEZ FUNDACJĘ
WSPÓŁPRACY POLSKO-NIEMIECKIEJ
ZE ŚRODKÓW
REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC

MITFINANZIERT VON DER STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT AUS MITTELN
DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

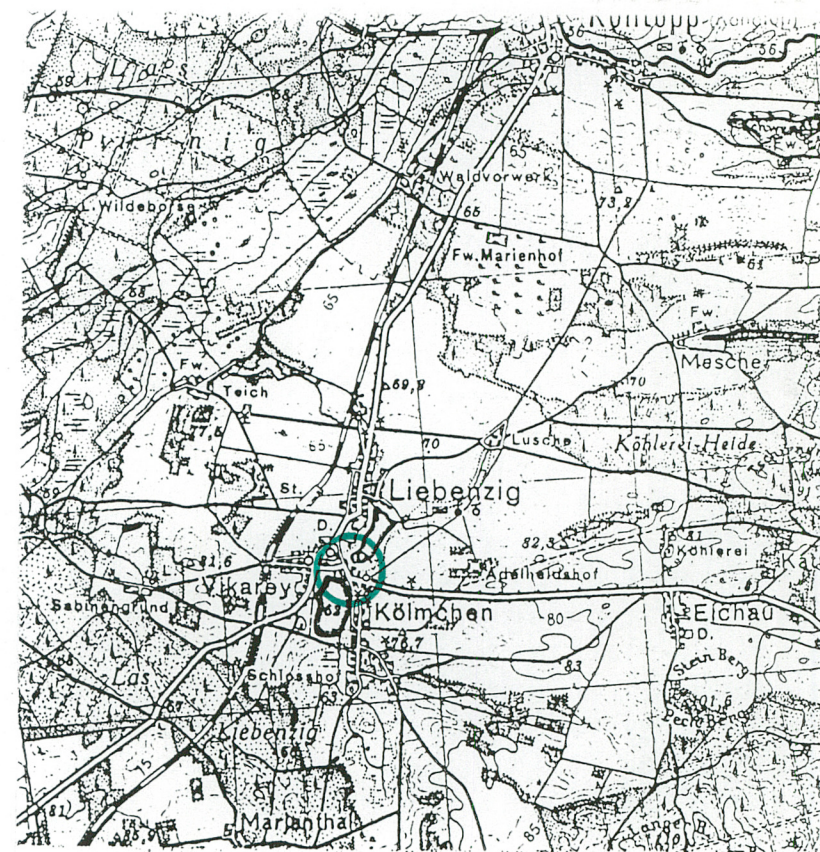
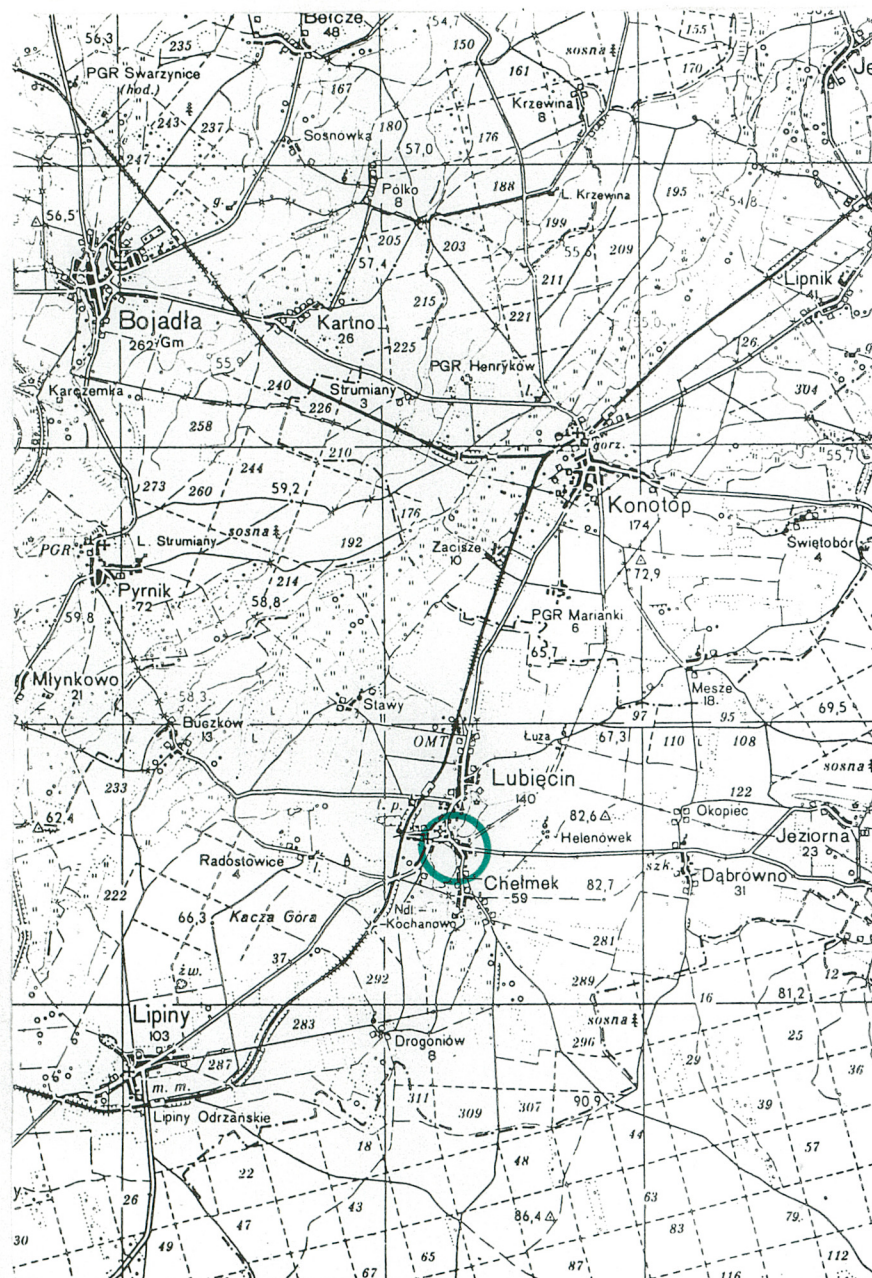

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
CHEŁMEK	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	ciąg dalszy punktu 12, plan orientacyjny, mapy archiwalne;
<u>ciąg dalszy punktu 12:</u> W 1844 r. w Chełmku było 88 domów z 720 mieszkańcami (tylko 46 katolików), pałac z ogrodem i oranżerią w południowej części wsi. Majątek zatrudniał urzędnika gospodarczego, skarbowego, nadleśniczego, leśniczego; funkcjonowały browar, gorzelnia i 4 wiatraki. W 3. ćwierćwieczu XIX w. wszystkie majątki dóbr Chełmek zostają zakupione przez rodzinę hrabiów von Rothenburg z Nietkowa (Polnisch-Nettkow) k/Zielonej Góry. W latach 80. i 90. właścicielem był Friedrich Wilhelm Carl hrabia von Rothenburg; w tym okresie powierzchnia dóbr wynosiła 1085 ha; pełnomocnikiem właściciela był radca budowlany Steimer, a dzierżawcą Louis Bartsch z Pynika. W połowie lat 90. majątki w Lubiecinie, Chełmku i Buczkowie włączono w skład majoratu Nietków, którego dziedzicem został Friedrich Wilhelm Karl hr. von Rothenburg, kapitan rezerwy. Od 1898 r. pełnomocnikiem właściciela był dyrektor Paul Gruenig z Nietkowa; dzierżawcą pozostawał Louis Bartsch, natomiast administratorem w/w folwarków został jego brat Georg Bartsch w Lubiecinie; w Chełmku (dotychczasowym centrum administracyjnym) utworzono nadleśnictwo, którym zarządzał, przy pomocy 3 leśniczych i gajowego, nadleśniczy Pohl. Ostatnim właścicielem z rodziny von Rothenburg był hrabia Friedrich Wilhelm Constantin v.R., porucznik rezerwy; w 1926 r. Chełmek został podzielony na dwa części: lasy o powierzchni 835,9 ha zorganizowane w fideikomis i majątek(Gut) z folwarkami Vicarei i Adelsheidshof o powierzchni 209 ha. Obie części były dzierżawione przez Wilhelma Isenberga, który prawdopodobnie na początku lat 30. odkupił Lubiecin i folwarki należące do Chełmka od rodziny Rothenburg (kryzys gospodarczy), przy której pozostały lasy, dzierżawione także przez Isenberga. Tak więc w 1937 r. w skład majątku wchodziły: Lubiecin z folwarkami Łuże i Stawy oraz dodatkowo folwarki Helenowo (Adelheidshof) i Vicarey(dziś część Lubiecina). Powierzchnia dóbr wynosiła 564 ha, w tym 401 ha pól, 27,5 ha łąk, 47,5 ha pastwisk, 50 ha		lasu, 20 ha wody i 18 ha nieużytków; administrację stanowili rządca, 2 urzędników, kasjer i gorzelany; gorzelnia w Lubiecinie produkowała 99 000 l spirytusu, uruchomiono także płatkarnię; specjalizacją hodowli były ciężkie konie ciepłokrwiste, bydło rasy czerwonej nizinnej(stado zarodowe), merynosy i świny rasy niemieckiej; uprawiano kartofle (także sadzonki), ziarno siewne i lucernę. Folwark w północnej części miejscowości, określany w 1. poł. XIX w. jako Futterei, powstał prawdopodobnie w 1 ćw. tego stulecia w wyniku procesów uwłaszczeniowych; aż do lat 30. XX w. podlegał bezpośrednio rezydencji w południowej części wsi, dopiero ok. 1937 r. został podporządkowany majątkowi sąsiednim Lubiecinie. W początkowym okresie był folwarkiem owczarskim (2000 owiec w 1841 r.), później hodowano tu również bydło. Po 1945 r. podporządkowany Zakładowi Rolnemu w Lubiecinie. Obecnie nieużytkowany. Zachowana zabudowa podwórza pochodzi prawdopodobnie z 3. [obora(4) i stodoła(5)] oraz 4. ćwierćwiecza XIX w.
		<u>ciąg dalszy punktu 13:</u> 4. stodoła(5) - ob. nieużytkowana; z cegły ceramicznej, tynkowana; konstrukcja dachu drewniana; wrota 2-skrzydłowe, deskowo-listw.-zastrzałowe, sklepione łukiem eliptycznym; na planie prostokąta, jednokondygnacyjna; elewacje artykułowane rytmem sklepionych półkoliście płycin, w większości których umieszczono podwójne, szczelinowe wywietrzniki, w szczytach płyciny sklepione łukiem eliptycznym. Ze względu na stopień przebudowy i brak walorów zabytkowych nie założono kart szczegółowych dla obiektów.

Wkładkę założył: **M. Sawicka, P. Pietrzak, 12. 1996**

Miejsce przechowywania negatywów: **Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie**

mapa topograficzna w skali 1:100 000, WIG 1934 r.

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
CHEŁMEK	ZESPÓŁ FOLWARCZNY	spis fotografii, mapa archiwalna, fotografie

SPIS FOTOGRAFII

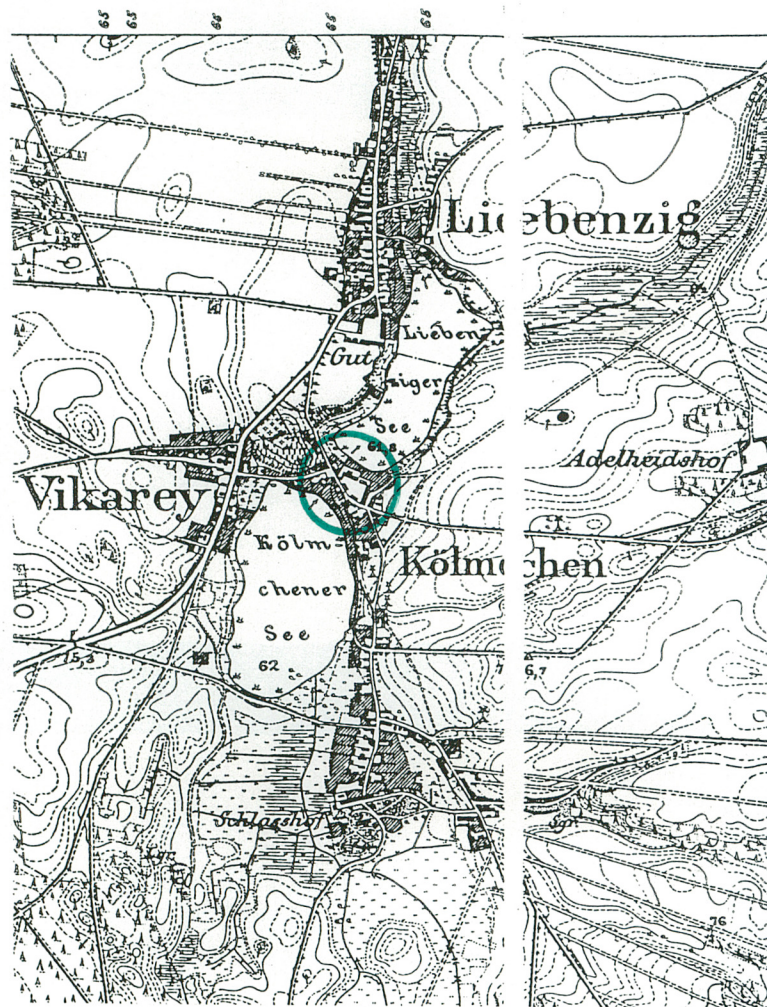
1. główny wjazd na podwórze od południa
2. widok ogólny folwarku i wjazdu północnego
3. wnętrze podwórza i widok w kierunku wzgórza cmentarnego
4. dom mieszk. nr 1(1), elew. pn-wsch.
5. j.w., elew. pd-zach.
6. j.w., okno ościeżnicowe elew. frontowej
7. j.w., schody
8. dawna owczarnia ob. obora(3), elewacja południowa
9. j.w., elew. zachodnia
10. j.w., elew. północna i wschodnia
11. obora(4), widok ogólny od zachodu
12. j.w., elew. frontowa, zachodnia
13. j.w., elew. wschodnia i południowa
14. j.w., pierwotne okno
15. j.w., wnętrze
16. stodoła(5), elew. północna
17. j.w., elew. południowa i wschodnia
18. j.w., elew. zachodnia
19. j.w., wrota elew. północnej
20. j.w., płycina z wywietrznikami szczelinowymi

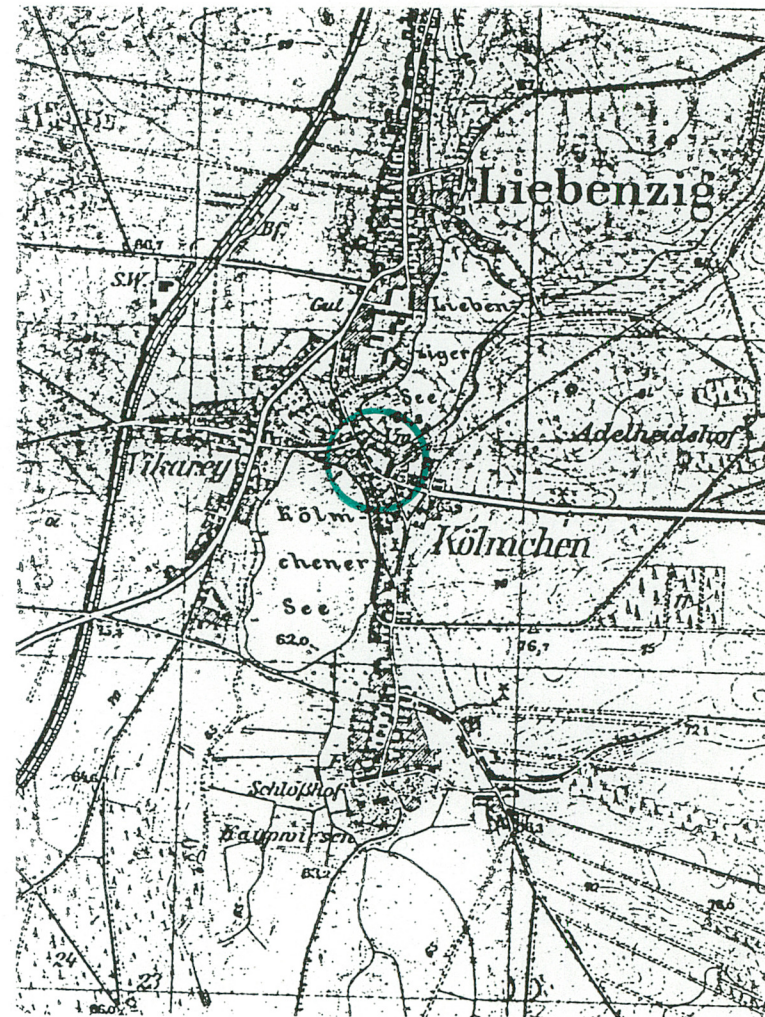
Wkładkę założył: **M. Sawicka, P. Pietrzak, 12.1996**

Miejsce przechowywania negatywów: **Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie**

1894 r.

1940 r.

1. Miejscowość

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

CHEŁMEK

ZESPÓŁ FOLWARCZNY

fotografie

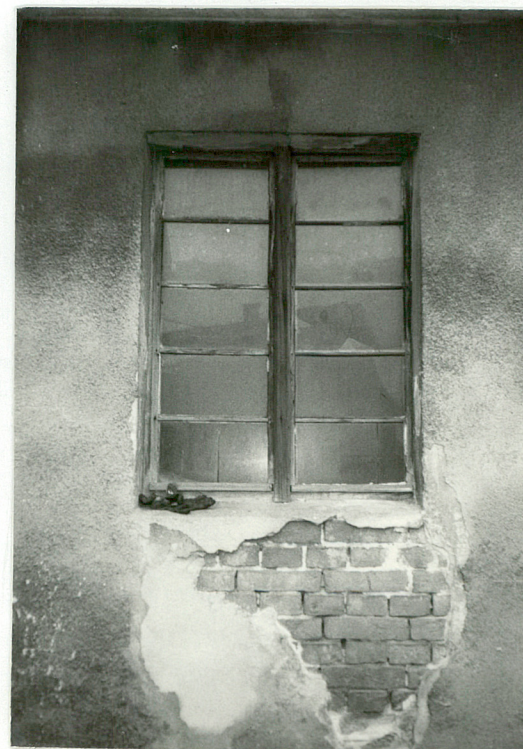
3

4

5

6

7

Wkładkę założył: M. Sawicka, P. Pietrzak, 12.1996

Miejsce przechowywania negatywów: Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

8

9

10

11

1. Miejscowość

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

CHEŁMEK

ZESPÓŁ FOLWARCZNY

fotografie

12

13

15

16

14

Wkładkę założył: M. Sawicka, P. Pietrzak, 12.1996

Miejsce przechowywania negatywów: Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

17

18

19

20